

ශ්‍රී ලංකාවේ පොත්ගුල් සම්ප්‍රදායයේ දක්නට ලැබෙන විශේෂතා පිළිබඳ අධ්‍යයනයක්: ක්‍රි.පූ. තෙවන සියවසේ සිට ක්‍රි.ව. එකොළොස්වන සියවස දක්වා

ආර්.එච්.අයි.එස්. රණසිංහ

ජ්‍යෙෂ්ඨ සහකාර පුස්තකාලාධිකාරී, කැලණිය විශ්වවිද්‍යාලය.

සාරාංශය : මෙම ලිපියේ අරමුණ අනුරාධපුර යුගයේ පොත්ගුල් සම්ප්‍රදායයේ දක්නට ලැබෙන විශේෂතා පිළිබඳ අධ්‍යයනය කිරීමයි. බුදුදහම හඳුන්වාදීමත් සමඟ මෙරට ආරම්භ වූ බෞද්ධ අධ්‍යාපනය පදනම් කර ක්‍රිපිටකය සහ හෙළවූවා මුඛ පරම්පරාවෙන් ගෙන ඒම හේතුවෙන් ක්‍රිස්තු පූර්ව පළමුවන සියවසේ දී ඒවා ග්‍රන්ථාරූඪ කිරීමට හැකියාව ලැබුණි. එම ලේඛනගත ග්‍රන්ථ සම්භාරය කැන්පත් කිරීම මෙරට පොත්ගුල් සම්ප්‍රදායයේ මූලාරම්භය විය. දිවයින පුරා වූ මහාවිහාර, අඟයගිරි හා ජේතවන නිකායයන්ට අයත් වූ බෞද්ධ අධ්‍යාපන මධ්‍යස්ථාන අනුබද්ධව පොත්ගුල් වර්ධනය වූ අතර එම පොත්ගුල් ක්‍රිපිටකය හා අවුවා ඇතුළු විවිධ වර්ගයේ ග්‍රන්ථ සම්භාරයකින් සමන්විත විය. පොත්ගුල් පරිහරණය සඳහා නීති මාලාවන් ද තිබුණි. එම මධ්‍යස්ථාන ජාත්‍යන්තර කීර්තියට පත්වීමේ හේතුවෙන් පරිහරණය සඳහා විදේශීය උගතුන් ද පැමිණියහ. පොත්ගුල් මගින් පොත් පිටපත් කිරීමේ සහ බෙදාහැරීමේ සේවාවන් ජාත්‍යන්තර මට්ටමින් කර ඇත.

ක්‍රිස්තු පූර්ව හයවන සියවසේ ඉන්දියාවේ උතුරු දෙසින් ආර්යයන් මෙරටට පැමිණීම, ඔවුන් මෙරට විවිධ පෙදෙස්හි ගංගා නිම්නයන්හි ජනාවාස පිහිටුවා ගැනීම, ක්‍රිස්තු පූර්ව හතරවන සියවසේ පණ්ඩුකාභය රජ අනුරාධපුරය මූලස්ථානය කර ගනිමින් පුරාණ රාජධානිය පිහිටුවා ගැනීම, පොත්ගුල් සම්ප්‍රදාය බිහිවීමෙහිලා බලපාන ලද මූලික පසුබිම් හේතූන් වශයෙන් සලකනු ලැබේ.

ක්‍රිස්තු පූර්ව තෙවන සියවසේ මිහිදු මහ රහතන් වහන්සේ විසින් බුදුදහම මෙරටට හැදින්වීම,¹ මෙරට පුස්තකාල සම්ප්‍රදායය බිහිවීමෙහිලා බලපෑ ආයන්තකම මූලික හේතුව විය. බුදුදහම මෙරට පිහිටුවාලීමත් සමඟ මෙරට බෞද්ධ අධ්‍යාපනය ආරම්භ විය.² ගිහියන්ට මෙලෝ පරලෝ දෙකෙහි යහපත සලසනු සඳහා අධ්‍යාපනය දීම හික්ෂුන් වහන්සේලාගේ පරම යුතුකමක් බව

බුදුදහමින් පෙන්වා දී ඇත. එබැවින් ක්‍රිස්තු පූර්ව තෙවන සියවසේ සිටම ආචාර්ය වරුන් වශයෙන් සේවය කළාවූ හික්කුන් වහන්සේලා වාසය කළ ස්ථාන අධ්‍යාපන මධ්‍යස්ථාන බවට පත්විය.

ගණ සජ්ඣායනා කිරීම සහ සමූහ වශයෙන් ශිෂ්‍යයින් ලවා කටපාඩම් කරවීමේ ක්‍රමය මගින් ධාරණ ශක්තිය වර්ධනය වන සේ අධ්‍යාපන රටාව සැකසී තිබුණි. ඒ අනුව වර්ධනය වූ ස්මරණ ශක්තිය නිසා මිහිඳු මහ රහතන් වහන්සේ හඳුන්වා දුන් ත්‍රිපිටකය සහ එහි අටුවා කථා ක්‍රිස්තු පූර්ව තෙවන සියවසෙහි සිට ක්‍රිස්තු පූර්ව පළමුවන සියවස දක්වා මෙරට හික්කුහු මුඛ පරම්පරාවෙන් නැතහොත් කට වචනයෙන් රැගෙන ආහ. මෙසේ රැගෙන ආ ත්‍රිපිටකය සහ හෙළවුවා ක්‍රිස්තු පූර්ව පළමුවන සියවසේ ග්‍රන්ථාරූඪ කිරීම,⁵ මෙරට පොත්ගල් ඉතිහාසයේ මූලාරම්භය ලෙස සැලකිය හැකිය.

ත්‍රිපිටකය අතිවිශාල ග්‍රන්ථ ප්‍රමාණයකින් සමන්විත විය. ක්‍රිස්තු වර්ෂ සතරවන සියවසේ මහානාම (ක්‍රි.ව. 410-432) රජ සමයෙහි දඹදිව සිට මෙරටට පැමිණි බුද්ධඥෝෂ හිමි ත්‍රිපිටකයට ලියන ලද අටුවා ප්‍රමාණය විස්තර කරන පූජාවලී කතුවරයා "බුදුන් වදාළ දෙලක්ෂ පත් සෑත්තෑ දහස් දෙසිය පණස් ග්‍රන්ථ සංඛ්‍යාවක් ඇති ආගමයට, තුන් ලක්ෂ එක් සෑට දහස් සත්සිය පණස් ග්‍රන්ථ සංඛ්‍යාවක් පමණ අටුවා කථා ලියා..."⁶ යනුවෙන් දක්වා ඇත. මෙහි විශ්වාසනීයත්වය කුමක් වුවද, මේ අනුව ත්‍රිපිටකය අතිවිශාල ග්‍රන්ථ සම්භාරයකින් සමන්විත ව තිබෙන්නට ඇති බව සැලකිය හැකිය.

හෙළවුවා ද මහත් ග්‍රන්ථ සම්භාරයකින් සමන්විත වී ඇත. බුද්ධඥෝෂ හිමි හෙළවුවා පාලියට නැගීමෙන් පසුව, මධ්‍යම ප්‍රමාණයේ ඇතුන් සත්දෙනෙකුගේ ප්‍රමාණයට වූ හෙළවුවා ගිණිතබා විනාශ කරන ලද බව බුරුම ජාතික සුමංගල හිමි රචනා කරනු ලැබූවූ වූ බුද්ධඥෝෂත්පත්තියෙහි සඳහන් වේ.⁷ මෙහි සත්‍යතාවය කුමක් වුව ද හෙළවුවා ද විශාල සංඛ්‍යාවක් ග්‍රන්ථාරූඪ කර තිබූ බව සැලකිය හැකිය.

මෙම ත්‍රිපිටක හා හෙළවුවා ග්‍රන්ථ පොත්ගල්වල තැන්පත් කර ආරක්ෂා කරන්නට ඇති බව නිසැකය. පොත්ගල් ආරම්භ වූයේ එවකට වූ අධ්‍යාපන මධ්‍යස්ථානවල හෙයින් එම යුගයේ වූ ප්‍රධාන අධ්‍යාපන මධ්‍යස්ථාන පිළිබඳව මෙහිදී අවධානය යොමු කළ

යුතු වේ. පොත්ගල් වලින් සමන්විත වූ අධ්‍යාපන මධ්‍යස්ථාන රජරට මෙන්ම රුහුණේ ද, එමෙන්ම දකෂිණ දේශයේ ද තිබී ඇත. ආරම්භයේ දී මහාවිහාරයට අයත් පෑද්ව මහා ආචාර්ය ලෙස සැලකූ ධුපාරාමය, මිරිසවැටිය, ඉස්සරසමණාරාමය, වෙස්සගිරි සහ වේකියගිරි විහාරය නැතහොත් වේකිය පබ්බත විහාරය⁸ පොත්ගල් වලින් සමන්විත වූ වැදගත් අධ්‍යාපන මධ්‍යස්ථානයන් විය. මහසෙන් (ක්‍රි.ව. 276-303) රජ සමය වනවිට මහාවිහාරයට අයත් පිරිවෙන් තුන්සිය විසිහතරක් රජරට තිබී ඇත.⁹ ඒ අතර වූ දුරසංකර ග්‍රන්ථාකර පිරිවෙනෙහි හා දික්සඳ සෙනෙවි පිරිවෙනෙහි අගනා පොත්ගල් තිබී ඇත. එසේම මහාවිහාරයට අයත් රුහුණේ පිහිටි ප්‍රධාන අධ්‍යාපන මධ්‍යස්ථානයන් වූ මහාගාමයේ නිස්සමනාරාමය,¹⁰ වික්කල පබ්බත හෙවත් සිතුල් පව්ව,¹¹ කුලාධාර පබ්බතාරාමය,¹² කතරගමට නුදුරු කපුගමී පිරිවෙන්,¹³ දකෂිණ දේශයේ පිහිටි කල්ලගාමයේ මණ්ඩලාරාමය¹⁴ ඒ අතර වැදගත් වේ. මෙම මධ්‍යස්ථානයන්හි මෙන්ම මහාවිහාරයට අයත් වූ මූලායතනයන් මෙන්ම අධ්‍යාපන මධ්‍යස්ථානයන් ලෙස සලකනු ලබන ගලතුරුමුළු නැතහොත් සේලන්තරමුළයෙහි සහ විල්ගමුළයෙහි¹⁵ ද ඉතා අගනා පොත්ගල් තිබෙන්නට ඇති බව නිසැකය.

ක්‍රිස්තු පූර්ව පළමුවන සියවසේ වළගම්බා රජ සමයේ මහාවිහාරයෙන් වෙන් වූ නිකායක් වශයෙන් ආරම්භ වූ අභයගිරියට¹⁶ සම්බන්ධ අධ්‍යාපන මධ්‍යස්ථානයන් ද ඇති විය. මහාවිහාරය පෑද්ව මහා ආචාර්යයන්ගෙන් සමන්විත වූවා සේ ප්‍රධාන අධ්‍යාපන මධ්‍යස්ථානයන් වශයෙන් සැලකිය හැකි කපාරාමුළු, මහනෙත්පාමුළු, උතුරුමුළු, සහ වහදුමුළු යන මූලායතන සතරකින් ද අභයගිරිය සමන්විත විය.¹⁷ මේවායෙහි ද අගනා පොත්ගල් තිබෙන්නට ඇති බව නිසැකය.

එසේම ක්‍රිස්තු වර්ෂ දෙවන සියවසේ දී අභයගිරි නිකායෙන් වෙන්වී පිහිටුවා ගත් ජේතවන නිකායට¹⁸ අයත් ප්‍රධාන අධ්‍යාපන මධ්‍යස්ථානයන් වන දකෂිණමුළු, සෙනෙවිරද්දුමුළු¹⁹ මෙන්ම කුරුන්දවුල්ලක හා කොළොම්බොලක,²⁰ ලහාසිකා සහ හුණොලා²¹ ආදී පිරිවෙන්හි ප්‍රධාන පොත්ගල් තිබෙන්නට ඇත.

ඉහතින් සඳහන් කලාවූ සෑම පිරිවෙන් පොත්ගලකම ප්‍රථම වරට මෙරට ග්‍රන්ථාරූඪ කලාවූ ථේරවාදීන්ගේ ත්‍රිපිටකය හා අටුවා ග්‍රන්ථ තිබෙන්නට ඇති බව නිසැකය. අභයගිරි හා ජේතවන

නිකායිකයන්ගේ පොත්ගුල්වල ථේරවාදීන්ගේ ත්‍රිපිටකය සහ අටුවා මෙන්ම මහායානිකයන්ගේ ත්‍රිපිටකය ද තිබී ඇත. එවකට හික්කු අධ්‍යාපනය දෙන ලදුරේ මූලික වශයෙන් ත්‍රිපිටකය සහ අටුවා පදනම් කරගෙනය.

එමෙන්ම අධ්‍යාපන මධ්‍යස්ථානයන්ට සම්බන්ධව තිබූ පොත්ගුල්වල ඒ ඒ අධ්‍යාපන පාඨමාලාවන්ට නිර්දේශ වූ ග්‍රන්ථ ද තිබෙන්නට ඇත. ප්‍රවෘත්තාපේක්ෂකයන්ට අනිවාර්යයෙන්ම හැදෑරිය යුතු වූ සතර බණවර, ඈණවූම් සකස්කඩ, හා ධම්පියා යන ග්‍රන්ථ ද, සාමගෝර හික්කුන් හැදෑරිය යුතු වූ හෙරණසිඛ සහ හෙරණසිඛ විනිස, සේඛියා හා දසදම්ම සූත්‍රය යන ග්‍රන්ථ ද, උපසම්පදාව ලත් හික්කුන් හැදෑරිය යුතු වූ සිඛවළඳ හා සිඛවළඳ විනිස, මුල්සිඛ, කුදුසිඛ සහ කතිකාබණ ද තිබූ බව සැලකිය හැකිය.

ආරම්භයේ දී අධ්‍යාපනය ත්‍රිපිටකයට හා අටුවාවන්ට සීමා වුවද කල්යාණම වෙනත් විෂයයන් මෙන්ම ප්‍රායෝගික විෂයයන් ද පාඨමාලාවන්ට අයත් වූ හෙයින් ඒවාට අදාළ ග්‍රන්ථ ද තිබෙන්නට ඇත. ඒ සඳහා මහායාන බුදුදහමේ බලපෑම හේතු වූ බව සැලකිය හැකිය. මහායාන බුදුදහම අනුව සෑම මහායානියකුම බෞද්ධත්වයෙකු යැයි අදහන අතර බෞද්ධත්වයෙකු විසින් අධ්‍යයනය කළ යුතු අනිවාර්ය විෂයයන් පහක් දක්වා ඇත. ඒවා නම් පංච විද්‍යා වශයෙන් සලකනු ලබන අධ්‍යාත්ම විද්‍යාව, හේතු විද්‍යාව (තර්ක ශාස්ත්‍රය), ශබ්ද විද්‍යාව, වේද විද්‍යාව සහ ශිල්ප කර්මාන්තය.³³ මෙම විෂයයන්ට අදාළ ග්‍රන්ථ අභ්‍යන්තර, ජේතවන මෙන්ම මහාවිහාර පොත්ගුල්වලද තිබෙන්නට ඇත.

මෙහි ග්‍රන්ථ සම්භාරයන්ගෙන් සපිරි පොත්ගුල් ජාත්‍යන්තර කීර්තියට පත්ව තිබූ අතර ඒවායෙහි තැන්පත්ව තිබූ ග්‍රන්ථ පරිශීලනය කිරීමට විදේශයන්ගෙන් ද වියතුන් පැමිණි බවට සාධක හමුවේ. ඉන්දියාවේ බුද්ධඝෝෂ, බුද්ධදත්ත සහ ධම්මපාල හිමිවරුන් මෙරට මහාවිහාර පොත්ගුල්වල වූ හෙළවූවා පාලි බසට පරිවර්තනය කිරීමට සහ අටුවා ලිවීම සඳහා මහාවිහාරයට පැමිණ ඇත.³⁴ චීනයේ සිට ෆාහියන් හිමි මහායාන පොත් සොයා මෙරටට පැමිණ ඇත.³⁵ එසේම මහායාන බුදුදහම තාන්ත්‍රික ධර්මය සමඟ මිශ්‍රවීමේ ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන් ආරම්භව ක්‍රිස්තු වර්ෂ අටවන සියවස පමණ වනවිට මෙරට පැතිර තිබූ වජ්‍රයානයට සහ මන්ත්‍රයානයට අදාළ පොත් සොයා චීනයේ වජ්‍රයාන ධර්ම ප්‍රචාරයේ යෙදී සිටි අමෝසවජ්‍ර හිමි³⁶ ද, එමෙන්ම සමන්තපද

නමැති වජ්‍රයාන හිමි ද අභ්‍යන්තර පොත්ගුල් පරිහරණය සඳහා මෙරටට පැමිණ ඇත.³⁷

එවකට පොත්ගුල් පරිහරණය සඳහා විශේෂ නීති පද්ධතියක් වූ බව අනාවරණය වේ. පොත්ගුල් පරිහරණයට ඉඩ දී ඇත්තේ පරිහරණය කරන්නන්ගේ බුද්ධි මට්ටම සලකා බැලීමෙන් අකතුරුවය. හෙළවූවා පාලියට පරිවර්තනය කිරීම සඳහා මෙරටට පැමිණි බුද්ධඝෝෂ හිමි මහාවිහාරයේ නැවතී සංඛපාල නම් ත්‍රිපිටකධර හිමියන්ගේ සිංහල අටුවා කථා හා ථේරවාදය අසා ඉගෙන අවසන් වූ පසු පාලියට නැගීම සඳහා අටුවා ඉල්වා ඇත. එකල එම ග්‍රන්ථ පරිශීලනය උගතුනට සීමා වූ හෙයින්, බුද්ධඝෝෂ හිමියන්ගේ ධර්මය පිළිබඳ දනුම පරික්ෂා කිරීම සඳහා 'අරභ' යන පදය දී ඒ අනුව දනුම ප්‍රකාශ කරන ලෙසට දන්වා ඇත.³⁸ මහාවිහාර පොත්ගුල් පරිශීලනයට අවසර ලැබුණේ ඒ සඳහා ලියන ලද විසුද්ධිමග්ග ශ්‍රේණි කෘතියක් වූ බැවිනි. එමෙන්ම අංග සම්පූර්ණ චිනය ග්‍රන්ථයක් සොයා චීනයේ සිට මෙරටට පැමිණි ෆාහියන් හිමිට අභ්‍යන්තරයේ දෙවසරක් ඉගෙනීමට සිදු වී ඇති අතර,³⁹ වජ්‍රයාන පොත් සොයා චීනයේ සිට පැමිණි අමෝසවජ්‍ර හිමිට කෙටිසරක් වජ්‍රයානය හැදෑරීමට සිදු වී ඇත.⁴⁰ මෙම කරුණු සලකන කල්හි එවකට ග්‍රන්ථ රචනය දුෂ්කර කාර්යයක් වූ හෙයින් ද, අසන්නන්ට මෙන්ම අනාගත පරපුර සඳහා පොත් ආරක්ෂා කර රැකගත යුතු වූ හෙයින් ද, පරිහරණය කරන්නන්ගේ බුද්ධි මට්ටම සලකා බලන්නට ඇති බව නිසැකය.

ග්‍රන්ථ පිටපත් කිරීමේ සහ බෙදාහැරීමේ සේවාවන් පොත්ගුල් මගින් සැලසීම ද මෙරට පොත්ගුල් සම්ප්‍රදායයේ දක්නට ලැබෙන විශේෂතාවයකි. ත්‍රිපිටකය හා අටුවා පිටපත් කිරීම මෙන්ම ඒ ඒ පළාත්වල විහාරස්ථානයන්ට බෙදාහැරීමේ ක්‍රමවත් සැලැස්මක් ද තිබී ඇත. ත්‍රිපිටකය ග්‍රන්ථාරූඪ කිරීමේ දී මුල්ම ග්‍රන්ථාවලිය මාතුල දනව්වේ අලුලෙන ගලක තිදත් කළ බවට මතයක් පවතී.⁴¹ දෙවනුව, ග්‍රන්ථාරූඪ කරන ලද ත්‍රිපිටකය හා හෙළවූවා මහාවිහාරයට සම්බන්ධ ප්‍රධාන විහාරයන්හි තැන්පත් කර ඇත. පසුකාලයේ දී කාණ්ඩ වශයෙන් පිටපත් කර දිවයිනේ විවිධ ස්ථානයන්හි පිහිටි විහාරාරාමයන්ට බෙදා හැර ඇත.⁴² සබරගමුවට සහ රෝහණ රාජ්‍යයට අවශ්‍ය පිටපත් ලියනු ලැබුණේ සබරගමුවේ පිහිටි ගල්විහාරයක සිටය.⁴³ එම කර්තව්‍ය හේතුවෙන් එය පොත්ගුල් වෙහෙර නමින් හඳුන්වා ඇති අතර

එවකට එහි ප්‍රධාන පොත්ගලක් කිබෙන්තට ඇති බව සැලකිය හැක.

එසේම පොත්ගල් මගින් ජාත්‍යන්තර වශයෙන් පොත් බෙදාහැරීමේ සේවාවක් ද පවත්වා ඇත. එවකට ථෙරවාදී බුදුදහම සම්බන්ධ පොත් රචනය පමණක් නොව, බෙදාහැරීම සම්බන්ධව ද මෙරට වැදගත් මධ්‍යස්ථානයක් වී තිබුණි. ථෙරවාදී බුදුදහම අන්තර්ගත පොත් දකුණු ඉන්දියාව, බුරුමය, සියම ආදී රටවලට බෙදාහැර ඇත.³³ ලාභියන් හිමි සියරට බලා යෑමේ දී මෙරටින් ධර්ම ග්‍රන්ථ රාශියක් ගෙනගිය බවද, ඒ අතර මහියාසක විනය පිටකය, දීඝාගම, සංයුක්තාගම සහ සංයුක්ත සංඛය පිටකය වූ බව ලාභියන් වාර්තාවේ සඳහන් වේ.³⁴ අමෝසවජ්‍ර හිමි ආපසු යෑමේ දී වජ්‍රයාන පොත් පන්තියක් පමණ ද,³⁵ සමන්තපද හිමි ආපසු යෑමේ දී එපමණම පොත් සංඛ්‍යාවක් ද,³⁶ මෙරටින් ගෙනගොස් ඇත. මේ අනුව පොත්ගල්වල ථෙරවාද, මහායාන හා වජ්‍රයාන පොත් පිටපත් කිරීමේ සහ බෙදාහැරීමේ ක්‍රමවත් වැඩ පිළිවෙලක් වූ බව සැලකිය හැකිය.

මහාවිහාර, අභයගිරි හා ජේතවන නිකායයන් අතර නොයෙකුත් වාදනේද තිබුණ ද, කමතට අයත් පොත්ගල් වෙනත් නිකායිකයන්ට පරිහරණය කිරීමට ඉඩදීම ද විශේෂ සේවාවක් ලෙස දක්විය හැකිය. මහාවිහාර පොත් පරිහරණය කරමින් බුද්ධඥෝෂ හිමි ලියනු ලැබූවා වූ විසුද්ධිමග්ගයට අභයගිරිවාසීන් ලියන ලද 'විමුක්තිමග්ගය' මුල්කරගත් බවට ද මතයක් පවතී.³⁷ එසේම මහාවිහාර වංසකථාව ලෙස සලකන මහාවංසයට ලියන ලද ටීකාව වූ වංසත්ථපකාසිනිය ලිවීමේ දී, අභයගිරිවාසීන්ට අයත් උත්තරවිහාරවාසීන්ගේ අටුවාව, උත්තරවිහාරට්ඨ කථා සහ උත්තරවිහාර මහාවංසය ඇසුරු කර ඇත.³⁸ එසේම එහි ජේතවනවාසීන් කරන ලද විනයපිටකයේ සංස්කරණය පිළිබඳ සඳහන් කිරීමෙන් සැලකිය හැක්කේ ජේතවන පොත්ගල් ද පරිහරණය කළ බවය.³⁹

එවකට ප්‍රධාන පොත්ගල්වල ග්‍රන්ථ සම්භාරයක් සුරැකී තිබූ බව එම ග්‍රන්ථ පරිශීලනය කරමින් ලියන ලද ග්‍රන්ථයන්ගෙන් සනාථ වේ. බුද්ධඥෝෂ හිමි විසින් රචිත සමන්තපාසාදිකා ආදී සියළුම පාලි අටුවාවන් එකල පැවති මහා පව්වරය අටුවා, කුරුන්දි අටුවා, අන්ධක අටුවා, සංඛේප අටුවා ආදී හෙළටුවා ඇසුරින් රචනා කිරීමෙන් සනාථ වනුයේ සියළුම හෙළටුවා දුරසංකර

ග්‍රන්ථාකර පිරිවෙනෙහි පැවති බවයි. එසේම උන්වහන්සේ සිය කෘතීන්වල ආචාර්යවාද, කේවිවාද, විකණ්ඩවාද ආදී වශයෙන් ථෙරවාදයට අයත් නොවූ වෙනත් සම්ප්‍රදායයන්ට අයත් මතිමතාන්තර දක්වා ඇති හෙයින් එම පිරිවෙනෙහි ක්‍රීපිටකය සහ හෙළටුවා පමණක් නොව විවිධ නිකායයන්ට අයත් ග්‍රන්ථ ද රැස්කර තිබූ බව නිසැකය. ක්‍රිස්තු වර්ෂ හත්වන සියවසෙහි මහාවංසයට ටීකාවක් වශයෙන් ලියනු ලැබූවා වූ වංසත්ථපකාසිනිය මූලාශ්‍ර ග්‍රන්ථ රාශියක් ඇසුරු කරමින් ලියා ඇත. සීහලට්ඨ කථා මහාවංසය හෙවත් හෙළ අටුවා මහාවංසය, පොරාණා, පොරාණකත්ථෙරා, උත්තරවිහාරට්ඨ කථා උත්තරවිහාරවාසීන්ගේ අටුවාව, උත්තරවිහාර මහාවංසය, විනයට්ඨ කථා, දීපවංසට්ඨ කථා, මහාබෝධිවංසට්ඨ කථා, සුමේධ කථා, සහස්ස වත්ථු අට්ඨ කථා, චූලසීහනාද සුත්ත වණ්ණනා, සීහල භාෂා නමක්කාර වණ්ණනා, ගණ්ඨපද වණ්ණනා ඒ අතර වේ.⁴⁰

රාජකීය පොත්ගල් ද අනුරාධපුර යුගයේ පොත්ගල් සම්ප්‍රදායයේ විශේෂිත වූ අංගයක් විය. එම පොත්ගල් දේශීය ග්‍රන්ථ පමණක් නොව විදේශීය ග්‍රන්ථ සම්භාරයකින් ද සමන්විත වී ඇත. බුදුදහම හඳුන්වා දුන් වකවානුවෙහිම ලිවීම ආරම්භ වී යෑයි සැලකෙන රජුන්ගේ පි-පොත් ද⁴¹ මූලික එකතුවක් වශයෙන් කිබෙන්තට ඇත. පාන්තිකයෙක් හෙබියා වූ රජවරුන් රචිත ග්‍රන්ථ විමසන කල්හි විවිධ ග්‍රන්ථ ඇසුරු කරමින් ලියා ඇති බව පැහැදිලිය. බුද්දදාස (ක්‍රි. ව. 340-368) රජ ලියන ලද සාරාර්ථ සංග්‍රහය දේශීය වෛද්‍ය ක්‍රම මෙන්ම දඹදිව ආයුර්වේද කෘතීන්හි අන්තර්ගත කරුණුවලින් ද සමන්විතය.⁴² කුමාරදාස (ක්‍රි.ව. 512-520) රජ සංස්කෘත බසින් ලියන ලද උසස් සාහිත්‍ය අගයක් ඇති ජාතකීතරණය රාමායනය කාව්‍යමය ලෙස ඉදිරිපත් කිරීමකි. එය දකුණු ඉන්දියාවේ පවා උසස් සාහිත්‍ය කෘතියක් ලෙස සලකනු ලැබේ.⁴³ I සේන (ක්‍රි.ව. 833-853) රජ සිංහල කාව්‍ය ලක්ෂණ පැහැදිලි කිරීමට සියබස්ලකර ලියා ඇත්තේ දණ්ඩන්ගේ කාව්‍යාදර්ශය නමැති අලංකාර ශාස්ත්‍ර ග්‍රන්ථය ඇසුරු කරමිනි.⁴⁴ V කාශ්‍යප (ක්‍රි.ව. 914-923) රජ ධම්මපදට්ඨ කථා නම් පාලි කෘතියෙහි දුරවබෝධ පදයන්ට පදගත අර්ථ, භාවාර්ථ, විස්තරාර්ථ, වචනවල මූල ප්‍රකෘති විග්‍රහ මෙන්ම ආචාර්ය මත ද ගෙනහැර දක්වමින් ධම්පියා අටුවා ගැටපදය ලියා ඇත.⁴⁵ එම කෘතිය සඳහා මූලික වශයෙන් ධම්මපදය හා ධම්මපදට්ඨ කථාව ද, එයට මූලාශ්‍ර වූ හෙළටුවා ද පරිශීලනය කර ඇත. පරිශීලනය කරන ලද කෘතීන්ගේ නම් පමණක් නොව උද්ධෘත ද ගෙනහැර දක්වා

ඇත. සිංහල, පාලි හා සංස්කෘත භාෂාවන්හි මනා නිපුණතාවයක් පෙන්වුම් කරන ලද කතුවරයා සිය කෘතිය විවිධ දර්ශන, සමයාන්තර, භාෂාන්තර සහ විෂයාන්තර කරුණු සංසන්දනය කරමින් ලියා ඇත. රාජකීය පොත්ගුල් විවිධ විෂයයන් අරඹයා ලියන ලද දේශීය මෙන්ම විදේශීය ග්‍රන්ථයන්ගෙන් ද සමන්විත වූ බව මෙම කරුණුවලින් පැහැදිලි වේ.

මෙතෙක් සාකච්ඡා කළ කරුණු අනුව අනුරාධපුර යුගයේ ඉතා දියුණු පොත්ගුල් සම්ප්‍රදායක් වූ බව පැහැදිලිය. ප්‍රථම වරට මෙරට ග්‍රන්ථාරූඪ කළා වූ ථෙරවාදි ත්‍රිපිටකය හා අවුවා ඇතුළු විවිධ විෂයයන්ට අයත් ග්‍රන්ථ සම්භාරයක් මෙරට පොත්ගුල්වල තබා ආරක්ෂා කර ඇත. ග්‍රන්ථ ආරක්ෂා කිරීමේ පමණක් නොව ක්‍රමානුකූල නීති පද්ධතියකට අනුව මෙරට වෙනත් බෞද්ධ නිකායකයින්ට සහ විදේශිකයින්ට එම පොත්ගුල් පරිශීලනය කිරීමට ද, පරිශීලනය කරමින් ග්‍රන්ථ රචනයට ද පහසුකම් සලසා ඇත. එමෙන්ම ග්‍රන්ථ පිටපත් කිරීමේ සේවාවන් මෙන්ම, දේශීය මෙන්ම විදේශීය වශයෙන් ද ග්‍රන්ථ බෙදාහැරීමේ සේවාවන් පැවැත්වීම ආදියෙන් ද ජාත්‍යන්තර කීර්තියට පත් පොත්ගුල් සම්ප්‍රදායක් අනුරාධපුර යුගයේ වූ බව අවිවාදයෙන් පිළිගත හැකිය.

පාදක සටහන්

1. දීපවංසය, (1959), අනු. කිරිඇල්ලේ ඤාණවිමල හිමි, 12 පරි., 39 ගාථාව.
2. විනයවිවෘති නම් වූ සිංහල සමන්තපාසාදිකාව : පාරාජික කාණ්ඩය, (1975), අනු. අම්බලන්ගොඩ ධම්මකුසල හිමි, 80-81 පිටුව.
3. 2300 වසරක මහිල සංස්කෘතිය, (1992), සංස්. කඹුරුපිටියේ වජිර හිමි, 140 පිටුව.
4. මහාවංසය, (1996), අනු. ශ්‍රී සුමංගල හිමි හා බටුවන්තුඩාවේ දේවරක්ඛිත හිමි, 33 පරි., 103 ගාථාව.
5. මහාවංසය, 33 පරි., 103-104 ගාථා.
6. සුජාවලිය, (1959), සංස්. කිරිඇල්ලේ ඤාණවිමල හිමි, 778 පිටුව.

7. Buddhaghosuppatti or the historical romance of the rise and career of Buddhaghosa, (1982), ed. by James Gray, p. 29.
8. විමලකීර්ති හිමි, මැද උයන්ගොඩ, (1954), ශාසනවංස ප්‍රදීපය, 48 පිටුව.
9. නිකාය සංග්‍රහය හෙවත් ශාසනාවකාරය, (1988), සංස්. ශුභවර්ධන නානායක්කාර, 14 පිටුව.
10. මහාවංසය, 22 පරි., 23 ගාථාව.
11. -එම-
12. විසුද්ධිමන්ත සිංහල නිවන් මග, (1969), සංස්. බලපිටියේ විඤ්ඤාලෝක හිමි, 132-133 පිටුව.
13. Epigraphia Zelanica, Vol. III, (1933), ed. D.M. De Z. Wickramasinghe, pp. 222-223.
14. රාහුල හිමි, වල්පොල, (1999), ලක්දිව බුදුසමයේ ඉතිහාසය, 163 පිටුව.
15. වික්‍රමනායක අබේසිංහ, (1999), පැරණි ශ්‍රී ලංකාවේ ආරාම අධ්‍යාපනය, 40-47 පිටුව.
16. මහාවංසය, 33 පරි., 90-100 ගාථා.
17. පැරණි ශ්‍රී ලංකාවේ ආරාම අධ්‍යාපනය, 40-47 පිටුව.
18. වංසථප්පකාසිනී: මහාවංස විකාව, (1994), අනු. අනුරාධපුරේ අමරවංශ හිමි සහ හේමවන්ද්‍ර දිසානායක, 123 පිටුව.
19. පැරණි ශ්‍රී ලංකාවේ ආරාම අධ්‍යාපනය, 40-47 පිටුව.
20. වංසථප්පකාසිනී, 123 පිටුව.
21. E. Z., Vol. I, (1912), pp. 6-7.
22. ලංකාවේ අධ්‍යාපනය: ක්‍රි.පූ. සවුනි සියවසේ සිට අද දක්වා, (1969), 54 පිටුව.
23. පොල්වත්තේ බුද්ධදත්ත හිමි, (1980), ථෙරවාදි බෞද්ධවාදියෙහි, 111-115 පිටුව.
24. බෞද්ධ රාජධානි පිළිබඳ තොරතුරු නම් වූ ෆාහියන්ගේ දේශාටන වාර්තාව, (1960), අනු. බලගල්ලේ විමලබුද්ධි හිමි, 21 පිටුව.
25. සිංහල විශ්වකෝෂය, 1 කාණ්ඩය (1963), සංස්. ඩී. ඊ. හෙට්ටිආරච්චි, 676-677 පිටුව.